

Jan Ciszewski

Współpraca między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych Głosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 17 lutego 2011 r. (C-283/09*)

Abstract: Commentary refers to the judgment of the Court of Justice EU relating to the interpretation of Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters.

This paper especially aims at interpretation Art 14 and Art 18 Regulation concern reimbursement of taxes and costs for the execution of the request performance of the taking of evidence.

The need to discuss these problems results from the fact that the most often kind of requests concern the examination of witnesses. The aim of the Regulation No 1206/2001 is to make the taking evidence in a cross — border context: simple, effective and rapid.

Keywords: Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters; Examination of a witness by the requested court upon application by the requesting court; Payment of witness expenses

Głosowany wyrok Trybunału Sprawiedliwości dotyczy wykładni art. 14 i 18 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych¹.

* Dz.Urz. UE 2011 C 103, s. 5.

¹ Dz.Urz. WE 2001 L 174, s. 1; sprostowany tekst w języku polskim. Dz.Urz UE 2009 L 351, s. 6 [dalej: rozporządzenie nr 1206/2001 lub rozporządzenie].

Wyrok ten zasługuje na uwagę chociażby z tego powodu, że jest pierwszym wyrokiem Trybunału dotyczącym wykładni tego rozporządzenia². Okoliczność, że poczynając od dnia 1 stycznia 2004 r. doszło do wydania tylko jednego wyroku na tle rozporządzenia³ świadczy o tym, że jego stosowanie nie wywołuje poważnych problemów interpretacyjnych. Tezę tę potwierdza sprawozdanie ze stosowania rozporządzenia, sporządzone na podstawie jego art. 23⁴, które w konkluzji zawiera ocenę, że nie zachodzi konieczność jego zmiany.

Zainteresowanie omawianym wyrokiem wynika ponadto z tego, że z pytaniem prejudycjalnym wystąpił sąd polski. W ramach prowadzonego postępowania Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie wystąpił na podstawie rozporządzenia do sądu irlandzkiego o przesłuchanie świadka. Sąd ten uzależnił jednak przeprowadzenie dowodu od uprzedniego wpłacenia przez sąd wzywający zaliczki na poczet zwrotu kosztów świadkowi. Z żądaniem tym nie zgodził się sąd wzywający, który wystąpił do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Zadane pytanie dotyczyło oceny, czy sąd wezwany ma prawo żądać od sądu wzywającego zaliczki na poczet należności świadka lub zwrotu należności wypłaconych świadkowi przesłuchiwanemu na podstawie rozporządzenia nr 1206/2001, czy też powinien pokryć je z własnych środków finansowych⁵.

Rozszerzenie pytania o kwestię istnienia podstaw do żądania zwrotu należności wypłaconych świadkowi wiązało się z tym, że sąd polski dokonał w kwietniu 2009 r. wpłaty zaliczki w żądanej wysokości, co doprowadziło do przesłuchania świadka, a w lipcu 2009 r. wystąpił z pytaniem prejudycjalnym⁶.

² Wzmianka dotycząca rozporządzenia nr 1206/2001 została wcześniej zawarta w pkt. 23 wyroku Trybunału z dnia 28 kwietnia 2005 r. w sprawie C-104/03 (St. Paul Dairy Industries NV- Unibel Exser BVBA).

³ Nie został dotychczas rozpoznany wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie C-175/06 (A. Tedesco — Tomasoni Fittings Srl), dotyczący rozstrzygnięcia, czy wniosek o zastosowanie środków zabezpieczenia dowodów przewidziany w prawie włoskim należy uznać za „przeprowadzenie dowodu”; por. opinię rzecznika generalnego w tej sprawie z dnia 18 lipca 2007 r. Ponadto w dniu 7 kwietnia 2011 r. sąd holenderski wystąpił z pytaniem, czy w świetle rozporządzenia sąd, który zamierza przesłuchać świadka zamieszkałego w innym państwie członkowskim, może wezwać go do stawienia się przed tym sądem (sprawa C-170/11).

⁴ Sprawozdanie Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego na temat stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1206/2001; COM/2007/0769 końcowy; 52007 DC0769.

⁵ Dz.Urz. UE C 2009 244, s. 2.

⁶ Oceniając w tym kontekście kwestię dopuszczalności wniosku prejudycjalnego, a w szczególności, czy jego rozstrzygnięcie jest „niezbędne do wydania wyroku” (art. 267 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej), Trybunał uznał za uzasadnioną

Treść glosowanego wyroku potwierdza zasadność wystąpienia z wnioskiem prejudycjalnym, Trybunał bowiem orzekł, że art. 14 i art. 18 rozporządzenia nr 1206/2001 należy interpretować w ten sposób, że sąd wzywający nie ma obowiązku wpłaty na rzecz sądu wezwanego zaliczki na poczet należności świadka ani następczego dokonania zwrotu należności przesłuchanego świadka.

Rozstrzygnięcie Trybunału uznać należy za zgodne z rozporządzeniem. Uwagi poniższe mają na celu odniesienie się do argumentacji Trybunału. Przybliżenie omawianej problematyki jest uzasadnione także z uwagi na jej odmienne unormowanie w art. 1135 § 2 pkt 3 i art. 1135¹ § 3 k.p.c., które mają zastosowanie w przypadkach przeprowadzania dowodów przez sądy polskie na wniosek sądów i innych organów państw obcych niebędących państwami członkowskimi w rozumieniu rozporządzenia nr 1206/2001⁷.

Na podstawie art. 10 ust. 2 rozporządzenia sąd wezwany wykonuje wniosek zgodnie z własnym prawem⁸. Zasada wyrażona w tym przepisie, mającym charakter ogólny, oznacza, że w przypadku przeprowadzania dowodu przez sąd wezwany stosuje się prawo państwa wezwanego⁹. Prawo to zostało wskazane także w odniesieniu do oceny wielu szczegółowych zagadnień unormowanych w rozporządzeniu¹⁰.

Wyjątek od zasady stosowania prawa państwa wezwanego przewidziany jest w art. 10 ust. 3 zd. 1, zgodnie z którym sąd wzywający może

rozszerzając wykładnię tego sformułowania, podkreślając konieczność wyjaśnienia kwestii utrudniających współpracę, co przyczyni się do uproszczenia i przyspieszenia postępowań sądowych (pkt. 40—42 wyroku). W wyroku dokonana została również ocena właściwości Trybunału, gdyż wniosek sądu polskiego o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wpłynął do Trybunału, gdy obowiązywał jeszcze Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej, którego art. 68 ust. 1 przewidywał, że pytania prejudycjalne mogły zadawać jedynie sądy, których orzeczenia nie podlegały zaskarżeniu. Ograniczenie to nie występuje zaś w art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, obowiązującym od dnia 1 grudnia 2009 r. Odnosząc się do tej kwestii, Trybunał uznał, że od tej daty jest on właściwy do rozpoznania wniosku przedstawionego przez sąd, którego orzeczenia podlegają zaskarżeniu, nawet jeżeli wniosek został złożony przed tym dniem (pkt. 30—32 wyroku).

⁷ Państwem członkowskim nie jest Dania (art. 1 ust. 3).

⁸ Tak również pkt 12 motywów rozporządzenia.

⁹ Podobnie art. 7 ust. 1 (*in princ*) Rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych oraz uchylającego Rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 (Dz.Urz. UE L 2007 324, s. 79).

¹⁰ Por. np.: art. 10 ust. 3 zd. 2, art. 10 ust. 4 zd. 2, art. 10 ust. 2 w zw. z art. 11 ust. 3, art. 11 ust. 5, art. 10 ust. 2 w zw. z art. 12 ust. 4, art. 13, art. 14 ust. 1 lit. a, art. 14 ust. 2 lit. b, a w odniesieniu do bezpośredniego przeprowadzenia dowodu przez sąd wzywający — art. 17 ust. 5 lit. c.

zwrócić się o wykonanie wniosku zgodnie ze szczególną formą przewidzianą przez prawo państwa wzywającego¹¹. Prawo tego państwa stosuje się ponadto, gdy przewiduje to wyraźnie rozporządzenie¹².

W ocenie wezwanego sądu irlandzkiego i organu centralnego Irlandii, art. 10 ust. 2 rozporządzenia wskazujący na prawo państwa wezwanego, tj. prawo Irlandii, ma zastosowanie w odniesieniu do kwestii dopuszczalności żądania zwrotu należności świadków związanych z ich stawieniem¹³. Według przepisu prawa tego państwa, świadek ma obowiązek stawienia się w sądzie, jeżeli uprzednio otrzymał wyrównanie kosztów stawienia¹⁴. W ocenie polskiego sądu wzywającego przepis ten nie ma jednak zastosowania w sprawie, z uwagi na pierwszeństwo prawa europejskiego¹⁵.

Mimo że zarówno sąd wzywający, jak i sąd wezwany powoływały się na argumentację opartą na art. 10 ust. 2, Trybunał pominął ten przepis przy dokonywaniu oceny prawnej przedstawionego zagadnienia.

W mojej ocenie zachodziła podstawa do jednoznacznego wyrażenia poglądu, że art. 10 ust. 2 rozporządzenia nie ma zastosowania do zwrotu opłat lub kosztów (art. 18 ust. 2 zd 1), a także do wpłacenia kaucji lub zaliczki na pokrycie kosztów (art. 18 ust. 3 zd. 1). Celem tych przepisów było bowiem ujednolicenie rozwiązań w zakresie kosztów przeprowadzania dowodów, co uzasadnia twierdzenie, że stanowią one pełne unormowanie tych zagadnień. Prawo wskazane przez art. 10 ust. 2 nie może więc wyłączać zasad wynikających z powołanych przepisów.

Jeżeli chodzi o prawo państwa wzywającego, to zostało ono określone jako mające zastosowanie w odniesieniu do tego, czy strony są zobowiązane do ostatecznego poniesienia wynagrodzeń i kosztów (art. 18 ust. 2 zd. 2) oraz wpłacenia kaucji lub zaliczki (art. 18 ust. 3 zd. 3).

Dopuszczalność zaś stosowania prawa państwa wezwanego odnosiłaby się jedynie do kwestii „organizacyjnych”, takich jak: ustalenie stawek wynagrodzenia biegłych i tłumaczy (art. 18 ust. 2), określenie organów państwa wezwanego właściwych do tymczasowego poniesienia kosztów, o których mowa w art. 18 ust. 2, oraz określenie organów państwa wezwanego właściwych do ponoszenia kosztów niepodlegających zwrotowi od państwa wzywającego (np. koszty stawienia świadków, stron, biegłych i tłumaczy).

¹¹ Podobnie w odniesieniu do doręczania dokumentów — art. 7 ust. 1 *in fine* rozporządzenia wymienionego w przyp. 1.

¹² Tak np.: art. 11 ust. 1, art. 12 ust. 1, art. 14 ust. 1 lit. b. W zakresie objętym unormowaniem sekcji 4 zob. art. 17 ust. 6; „sprostowany” tekst rozporządzenia (w języku polskim) pomija oznaczenie tego przepisu jako odrębnego ustępu.

¹³ Pkt 18 wyroku.

¹⁴ Pkt 19 wyroku.

¹⁵ Pkt 20 wyroku.

Znaczenie art. 18 ust. 3 zd. 1 rozporządzenia polega na tym, że dopuszcza on możliwość uzależnienia wykonania wniosku o przeprowadzenie dowodu od wpłacenia kaucji lub zaliczki. Sąd wezwany może bowiem przed wykonaniem wniosku zwrócić się do sądu wzywającego o odpowiednią kaucję lub zaliczkę. Dotyczy to jednak tylko sytuacji, gdy przedmiotem wniosku jest sporządzenie opinii biegłego.

Wyjątkowość tego przepisu podkreśla zd. 2 art. 18 ust. 3, zgodnie z którym we wszystkich innych wypadkach wykonanie wniosku nie może być uzależnione od kaucji lub zaliczki¹⁶. Wprawdzie Trybunał powołał się na art. 18 ust. 3, stwierdzając, że przepis ten nie przewiduje możliwości żądania zaliczki na poczet przesłuchania świadka¹⁷, lecz uczynił to ogólnikowo, nie eksponując zasady wyrażonej w art. 18 ust. 3 zd. 2.

Przepisem ściśle związanym z art. 18 ust. 3 jest art. 14 ust. 2 lit. d, który przewiduje możliwość odmowy wykonania wniosku, jeżeli kaucja lub zaliczka (o które zwrócono się zgodnie z art. 18 ust. 3) nie zostały złożone bądź wpłacone w ciągu 60 dni. Jeżeli więc sąd wezwany zażądał wpłacenia kaucji lub zaliczki na koszty opinii biegłego, a ta nie została zapłacona w terminie, to sąd wezwany może odmówić przeprowadzenia dowodu.

Z uwagi na wyczerpujący charakter wyliczenia podstaw odmowy wykonania wniosku, co wynika wprost z art. 14 ust. 2 *in princ*¹⁸, nie jest możliwa odmowa wykonania wniosku z innych przyczyn niewymienionych w tym przepisie¹⁹, z przyczyn dotyczących kosztów odmowy wykonania wniosku, która jest tylko na podstawie art. 14 ust. 2 lit. d.

Z tych względów uzasadnione jest twierdzenie Trybunału²⁰, że sąd wezwany nie ma prawa do uzależnienia przesłuchania świadka od uprzedniej wpłaty zaliczki na poczet należności tego świadka. W konsekwencji sąd wzywający nie ma obowiązku wpłaty zaliczki²¹.

¹⁶ J. Hein, in: T. Rauscher: *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*. München 2004, s. 979; S. Huber, in: M. Gebauer, T. Wiedmann: *Zivilrecht unter europäischem Einfluss*. Stuttgart 2005, s. 1413.

¹⁷ Pkt 51 wyroku.

¹⁸ Zob. także pkt 11 motywów rozporządzenia.

¹⁹ Pkt 53 wyroku; podobnie pkt 45 opinii rzecznika generalnego, z tym jednak zastrzeżeniem, że ten fragment opinii został powołany w zniekształconym brzmieniu w pkt. 52 wyroku.

²⁰ Pkt 54 wyroku.

²¹ W odniesieniu do uwag dotyczących wyczerpującego wyliczenia podstaw odmowy wykonania wniosku wspomnieć należy, że brak jest pełnej zgodności poglądów w zakresie możliwości odmowy wykonania wniosku na podstawie klauzuli porządku publicznego. K. Weitz (*Współpraca państw członkowskich UE w zakresie przeprowadzania dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2005, z. 2, s. 475, 476, z uwzględnieniem cytowanej literatury) jednoznacznie opowiada się za tym, że nie jest możliwa odmowa wykonania wniosku na podstawie tej klauzuli. Możliwość

W tej sytuacji pozostaje jedynie konieczność oceny, czy sąd wezwany może żądać od sądu wzywającego zwrotu należności świadka.

Zgodnie z zasadą przewidzianą w art. 18 ust. 1, nie jest możliwe żądanie zwrotu opłat lub kosztów za wykonanie wniosku zgodnie z art. 10. Zasada bezpłatnego wykonania wniosku o przeprowadzenie dowodu powoduje, że po jego wykonaniu brak jest podstaw do żądania zwrotu opłat lub kosztów.

Zasada ta ma zastosowanie zarówno wtedy, gdy sąd wezwany stosuje prawo swego państwa (art. 10 ust. 2), jak również gdy wykonanie wniosku odbywa się w określonym zakresie na podstawie prawa państwa wzywającego (art. 10 ust. 3), a także gdy następuje użycie technologii komunikacyjnej (art. 10 ust. 4).

Przepis art. 18 ust. 1 rozporządzenia jest zgodny z art. 14 ust. 1 Konwencji o przeprowadzaniu dowodów za granicą w sprawach cywilnych lub handlowych, sporządzonej w Hadze dnia 18 marca 1970 r.²².

Istota zagadnienia rozstrzyganego przez Trybunał dotyczyła tego, czy należności świadka są objęte unormowaniem art. 18 ust. 1 rozporządzenia. Zdaniem sądu wezwanego i organu centralnego Irlandii, zakaz pobierania opłat oparty na tym przepisie nie dotyczy należności świadków. Zgodnie bowiem z prawem Irlandii, koszty stawienia świadków ponoszą strony, a zatem koszty te nie są kosztami sądowymi²³.

Treść art. 18 ust. 1 rozporządzenia uzasadnia pogląd, że przepis ten obejmuje wszystkie opłaty i koszty, jakie mogą powstać przy wykonywaniu wniosku o przeprowadzenie dowodu. Obejmuje on wszystkie kwoty, jakie miałyby przypaść sądowi wezwanemu w związku z jego czynnościami, jak również kwoty, które miałyby przypaść innym podmiotom uczestniczącym w przeprowadzeniu dowodu. Do tych innych podmiotów należy zaliczyć np.: strony, świadków, biegłych, a także jednostki państwa wezwanego, mające przedstawić określone dokumenty lub informacje z nimi związane, które są objęte wnioskiem o przeprowadzenie dowodu.

Za wnioskiem tym przemawia konieczność stosowania do pojęć występujących w rozporządzeniu wykładni autonomicznej, tj. takiej, która jest niezależna od znaczenia tych pojęć w prawie wewnętrznym państw członkowskich²⁴. Argument ten został przywołany także w glosowanym

taką dopuszcza natomiast np. S. Huber, in: M. Gebauer, T. Wiedmann: *Zivilrecht...* (przyp. 16), s. 1401. Zob. także J. Ciszewski: *Przeprowadzanie dowodów w sprawach cywilnych i handlowych w państwach UE*. Warszawa 2005, s. 155.

²² Dz.U. 2000, nr 50, poz. 582 i 583; sprost.: Dz.U. 2000, nr 115, poz. 1215 [dalej: Konwencja haska z 1970 r.].

²³ Pkt 57 wyroku.

²⁴ Spośród wielu zob. K. Weitz: *Europejskie prawo procesowe cywilne*. W: *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*. Red. A. Wróbel. Kraków 2005, s. 483.

wyroku²⁵, który ponadto trafnie wskazuje na to, że gdyby art. 18 ust. 1 nie obejmował kwot należnych osobom trzecim, w tym świadkom, to brak byłoby podstaw do objęcia art. 18 ust. 2 wynagrodzeń biegłych.

Dodać należy, że okoliczność, że w art. 18 ust. 2 i 3 nie wymieniono należności świadków, co zdaniem sądu irlandzkiego miałyby przemawiać za stosowaniem art. 10 ust. 2, oznacza jedynie to, iż należności te są objęte art. 18 ust. 1.

W konsekwencji stwierdzić należy, że przyjęta w art. 18 ust. 1 zasada braku zwrotu opłat i kosztów za przeprowadzenie dowodu przez sąd wezwany oznacza, że sąd państwa członkowskiego nie jest obciążony kosztami i opłatami za wykonanie jego wniosku przez sąd innego państwa członkowskiego; na zasadzie równowagi sąd ten poniesie natomiast koszty i opłaty za wykonanie wniosków innego państwa członkowskiego²⁶.

Wyjątki od zasady przewidzianej w art. 18 ust. 1 są zawarte w art. 18 ust. 2. Pokrywają się zasadniczo z wyjątkami przewidzianymi w art. 14 ust. 2 konwencji haskiej z 1970 r.

Z art. 18 ust. 2 wynika, że sąd wezwany jest uprawniony, po wykonaniu wniosku, do żądania zwrotu wynagrodzeń biegłych i tłumaczy, a także kosztów powstałych wskutek zastosowania art. 10 ust. 3 i 4. Z uwagi na to, że przepis ten nie wymienia należności świadków nie jest możliwe żądanie ich zwrotu²⁷. Odmienny pogląd prowadziłby bowiem do nieuzasadnionego rozszerzenia wyjątków od zasady przewidzianej w art. 18 ust. 1.

Na koniec zwrócić należy uwagę na pewną różnicę między treścią pytania prejudycjalnego a rozstrzygnięciem Trybunału. Otóż pytanie prejudycjalne zadane przez sąd wzywający odnosiło się do kwestii, czy sąd wezwany ma prawo żądać od sądu wzywającego zaliczki na poczet należności świadka lub zwrotu należności jemu wypłaconych. Pytanie nawiązywało więc do konstrukcji art. 18 ust. 1 i 3. Rozstrzygnięcie Trybunału zostało natomiast ujęte z pozycji sądu wzywającego przez stwierdzenie, że sąd ten nie ma obowiązku wpłaty zaliczki ani zwrotu należności.

²⁵ Pkt 58 wyroku.

²⁶ Pkt 57 opinii rzecznika generalnego; por. także: S. Huber, in: M. Gebauer, T. Wiedmann: *Zivilrecht...* (przyp. 16), s. 1412.

²⁷ Pkt. 63 i 64 wyroku.